

УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ ЗА ОКЕАНОМ

(З історії “Гімну американських українців”)

Вимушена еміграція українців у різні країни, постійно живуча в їхніх серцях єдність з дорогою, незабутньою батьківщиною, прагнення висловити свої найсвятіші почуття любові до землі батьків – все це зумовило появу цілого ряду високопатріотичних творів українських поетів і композиторів. На початку ХХ століття виникають перший і другий гімни українців Америки, що їх опублікував Іван Лепша на сторінках журналу “Наука і суспільство” (1990, ч. 4), на жаль, з дуже скупими поясненнями-коментарями.

Перший гімн американських українців створили поет Василь Щурат і композитор Станіслав Людкевич. Насамперед необхідно встановити дату написання твору. Він виник напередодні Першої світової війни на замовлення американських українців – кого саме, встановити не вдалося. Як мені повідомила дослідниця творчості С. Людкевича Зіновія Штундер, в архіві Людкевича не зберігається ніяких матеріалів, які проливали б світло на історію виникнення згаданих творів – чотириголосих хорів у супроводі фортепіано.

Щось є незвичне в тому, що гімн американських українців написали діячі української культури в Галичині, які, до речі, не зазнали емігрантської долі, хоч, як вірні сини свого народу, відчували біль і муку, надії і сподівання своїх співвітчизників за океаном. Очевидно, йшлося про те, щоб таке непросте завдання як написання гімну виконали талановиті митці, якими, безперечно, були поет і вчений Василь Щурат і один з найвидатніших українських композиторів Станіслав Людкевич. Поетові вдалося глибоко передати почуття і настрої українських емігрантів (не лише американських), оту до болю гостру щемливу тугу за рідним краєм, пристрасне бажання допомогти рідному краю в його тяжкій боротьбі за щастя і волю народу. Висловивши у перших рядках гімну одну з основних засад твору – органічну, духовну єдність заокеанських українців із своєю корінною батьківщиною:

Далека Ти, а близька нам,

Кохана вітчино!

Як сонце з неба Твоїм ланам,

Ти світиш нам водно,

у наступній строфі поет звертається до рідного краю із закликом-проханням:

Світи нам, вітчино, світи,

Кохана Україно,

Щоб знали ми, куди нам іти

У слухную годину –

у приспіві розгортається мотив двох перших строф, набуваючи нового закличного характеру:

У бій! У бій!

За світлий прапор Твій,

За Тебе, Україно!

Йшлося про Україну роз’єднану, поневолену, до якої в тяжку годину зверталися погляди її дітей, розкиданих далеко по всьому світу:

Поклич нас, вітчино, поклич.

Кохана Україно,

Ми злетимо, як козацтво у Січ,

У слухную годину.

Наступні строфи лаконічно змальовують (певною мірою в абстрактній формі) життя-буття американських українців на вільній землі Вашингтона:

Не даром ми тепер живем

У вітчизні свобод;

висловлюють впевненість у тому, що вони знатимуть “як без ярем живе й росте народ”.

Віддаємо належне поетичному текстові В. Щурата, який зумів торкнутися струн душі українських емігрантів зокрема яскраво висловленим закликом “Вставай лиш, вітчино, вставай, І клич нас, Україно”, в якому виявилось чуття єдиної української родини.

Зауважимо, що всі акценти цього гімну звучать повноцінно, однаково виважено, наприклад, чіткі заключні рядки про здобуття Україні волі:

Ми здобудем заморський наш край

У слухну ю годину.

Важко з'ясувати, які саме причини зумовили необхідність створення другого гімну американських українців. Очевидно, прагнення мати досконаліший текст. В усякому разі, на початку століття виникає ще один патріотичний вірш-гімн Остапа Грицяя, що його озвучив той же С. Людкевич. Обидва вірші близькі за своєю проблематикою, мають однакову кількість восьмирядкових строф, супроводжуються приспівом. І. Лепша, передрукуючи текст гімну, зауважує: “На жаль, про автора поезії “Для України живем” не знайшов у доступних мені довідниках жодного слова”. У цьому гіркому зізнанні автора статті є своя сумна історія.

Протягом десятиріч ім'я О. Грицяя (1881–1954) українського поета й перекладача, критика й літературознавця, який з 1914 року жив поза межами України, спочатку у Відні, а пізніше у Федеративній Республіці Німеччини, витравлювалося з нашої пам'яті і настільки забулося, що навіть журналіст не зміг знайти про нього у наших виданнях жодного рядка. Щоправда, він таки мав би знайти 32 рядки в першому томі “Української літературної енциклопедії” (К., 1988), коли б до неї звернувся. Але одне видання, де можна знайти те чи інше забуте ім'я, ще не захищає його від забуття. Тому охарактеризуємо трохи докладніше особу поета. О. Грицяй народився в Галичині – в Княжполі Добромільського району на Львівщині. Закінчив Львівський університет. Працював педагогом у гімназіях Галичини, з 1914 – у Відні, де займався активною журналістикою та перекладацькою діяльністю. Писав вірші, поеми на громадянські мотиви, окремою книжкою видав великий поетичний твір “Втеча Олекси Перхуна”, сповнений патріотичних настроїв. Певне уявлення про поему О. Грицяя, про його поезію загалом, може дати пролог до згаданого твору, що має назву “Тіням Тараса”. Ось уривок з нього –

Замучений за волю України,

Ти вмер далеко від своїх степів,

І ввік тебе тюремні крили стіни

За твій великодушний, вільний спів.

Та спів лунав...Під брязк Твоїх кайданів

Він вихром стряс престолами тиранів.

О. Грицяй у поезії тяжів до громадянської патетики, але не чужі були йому і ліричні мотиви.

Певний час симпатизував літературному об'єднанню “Молода муза”, хоч активним членом його не був. Тому для включення низки його поезій до антології “Молода муза” (1989), на мою думку, не було достатніх підстав. Але добре, що упорядник згаданого видання – відомий поет В. Лучук – звернув увагу на поезію О. Грицяя, а приписати поета до іншого коша – справа нескладна.

Як уже мовилося, О. Грицяй – митець з виразною національною інтонацією свого поетичного голосу. До речі, він писав патріотичні вірші про Україну і німецькою мовою, друкуючи їх у віденських газетах та журналах. У 20-ті роки багато перекладав з німецької на українську і навпаки – з української на німецьку (твори І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Олександра Олеса та інших поетів). У цей час він близько зійшовся з д-ром Лукою Мишугою, В. Стефаніком, Олександром Олесем, Н. Суровцевою, також перекладачкою з української на німецьку, багатьма українськими культурними діячами, які перебували в той час у Відні. Д-р О. Грицяй у своїх творах досягав певних творчих здобутків, художньо-емоційних

узагальнень. Думаю, що другий гімн американських українців він написав з метою висловити почуття і прагнення своїх краян-земляків до рідної землі у складний час її історичного розвитку, національно-територіальної розмежованості, маючи на меті сприяти консолідації всіх українців. Гімн декларує кровну спорідненість українців Америки з рідними братами на Батьківщині:

Гей за морем, за широким
Разом нас судьба звела, –
Край далекий на чужині
Нам за вітчину дала.

Цим пісенним зачином поет вводить в історію американських українців, стверджуючи наступними рядками вірша єдність їхніх почуттів з народом України, його героїчними традиціями:

Але ми, козацькі діти,
Тямим предків-козаків,
Понад море, над широке
Кличем до своїх братів.
Як прийдеться стати разом,
Ми в Україну підем,
Бо для неї лиш на світі –
Для України живем.

Висловлюється впевненість у тому, що народ здобуде волю й славу, “як у бій підемо всі”. Щоправда, автор говорить (виражаючи думки тих, від імені яких написано гімн), що там на рідній Україні

...престол нам заясніє
Встануть там нові князі...,

та, на мою думку, це не стільки політична програма, скільки поетична метафора, сповнена романтично-патріотичною тугою за суверенністю України.

Остання, третя строфа, може, найсильніше виражає кредо заморських українців, які не мислять свого життя без залишеної ними Батьківщини:

Сонце всюди принесе нам
Подих рідної землі,
Клич її ми все почуєм
І за морем, в чужині.

Зіставляючи тексти обох гімнів, бачимо їхню цілком очевидну суголосність в утвердженні духовної спорідненості вихідців з України з рідною землею, які, проживаючи на американському континенті, плакають почуття любові до отчого краю, своєї правітчизни. У першому випадку доміантними є рядки “Як сонце з неба твоїм ланам, Ти світиш нам водно”, тобто постійно, повсякчас, “Ми злинем, як козацтво в Січ у слухную годину”, у другому – “Бо для неї лиш на світі – Для України живем”, “Сонце всюди нам принесе Подих нашої землі”. На мою думку, віддаючи належне поетичному текстові В. Щурата, віддаємо перевагу гімнові О. Грицяя. Він глибший за змістом, емоційніший і образніший з погляду художньої структури. Цікаво зіставити музику до обох гімнів. Якщо поетичні тексти належать двом різним митцям, то мелодії створив один і той же композитор, і в першому і в другому випадку виявивши глибоке розуміння характеру текстів-гімнів на честь рідної Вітчизни, створивши життєствердну, динамічну музику виразного народно-національного звучання. Обидва хори – чотириголосі, сповнені мажорною гармонією, музичною експресією. На жаль, у післявоєнний період жодного разу в Україні не виконувалися. Талановита музика майстра хорового мистецтва довго була приречена Москвою на забуття.

Сьогодні, коли зламалися стереотипи вузькоглядного мислення, яке вело до відчуження

основної маси українців від своїх співвітчизників за кордоном, коли дедалі більше зростає почуття взаємоповаги і взаємодопомоги, дуже доречно вдуматися в перший і другий гімни.

Це непересічні документи духовного поступу наших співвітчизників за океаном, які усвідомлювали і усвідомлюють, що їхня доля історично тісно пов'язана з Україною, і що зберегти свою національну ідентичність вони можуть лише спілкуючись із священною землею батьків, яка сьогодні відроджується, розкриває обійми до всіх своїх дітей суцільних у нашій країні і далеко поза її межами. Цілком зрозуміло, що розглянуті гімни стосуються не сьогоднішніх подій, відбивають думки і почуття заокеанських українців минулого, але висловлене в них щире почуття синівської любові до України і сьогодні нас не може не хвилювати.

Василь ЩУРАТ

ГІМН АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

Далека Ти, а близька нам,
Кохана вітчино!
Як сонце з неба Твоїм ланам,
Ти світиш нам в одно.
Світи нам, вітчино, світи,
Кохана Україно,
Щоб знали ми, куди нам іти
У слухну годину –
У бій! У бій!
За світлий прапор Твій,
За Тебе, Україно!
Як птахи ті, що їх пожар
Прогнав з-під рідних стріх,
На перший поклик; хоча б з-під хмар,
Ми злинемо до них.
Поклич нас, вітчино, поклич,
Кохана Україно!
Ми злетимо, як козацтво у Січ,
У слухну годину –
У бій, у бій
За світлий прапор Твій,
За Тебе, Україно!
Не даром ми тепер живем
У вітчизні свобод;
Ми знати будем, як без ярем
Живе й росте народ.
Вставай лиш, вітчино, вставай
І нас клич, Україно,

Ми здобудем заморський наш край
У слушную годину –
Як бій, то бій
За світлий прапор Твій,
За Тебе, Україно!

Остап ГРИЦАЙ

ГІМН АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

Motto: “Для України живем”...

Гей! За морем, за широким
Разом нас судьба звела,
Край далекий на чужині
Нам за вітчину дала.
Але ми – гетьманські діти
Тямим предків козаків!
Понад море, над широке
Кличем до своїх братів:
Як прийдеться стати разом,
В Україну ми підем!
Бо для неї ми на світі,
Для Вкраїни ми живем!
Хоч за морем ми далеко,
В нас живе ще рідний дух;
Горду мрію він леліє,
Над козацький лине Луг!
Там престол нам заясніє,
Встануть нам нові князі!

Ще добудемо ми слави,
Як у бій підемо всі.
Як прийдеться стати разом,
В Україну ми підем!
Бо для неї в цілім світі,
Для Вкраїни ми живем!
Українці ми до скону
В нас є сила козаків!

Не розлучать нас ні море.
Ні межі чужих країв!
Сонце всюди принесе нам
Подих нашої землі!
Клич її ми все почуєм
І за морем в чужині.
А прийдеться стати разом,
В Україну ми підем!
Бо для неї в цілім світі,
Для України ми живем!